

MODELS FLEXIBLES DE FORMACIÓ: UNA RESPOSTA A LES NECESSITATS ACTUALS

APRENDRE A PARTIR D'HISTÒRIES DE VIDA

Construir la relació educativa amb l'altre des de la proximitat i l'afectivitat.

- Soldevila Benet, Anna
Universitat de Lleida
Pedagogia i Psicologia
Av. Estudi General, 4. 25002 Lleida, Espanya
soldevila@pip.udl.cat

1. **RESUM:** L'experiència docent que presentem mostra com a través del relat d'històries de vida es poden canviar els mites, prejudicis, les actituds cap a les persones grans. S'ha utilitzat una metodologia d'investigació biogràfico-narrativa i com a tècnica les entrevistes en profunditat. El curs acadèmic 2013-2014 han participat 43 alumnes del grau d'educació social. Es conclou que l'ús de les històries de vida contribueix a una percepció més positiva de la gent gran en la totalitat dels subjectes.
2. **ABSTRACT:** The educational experience presented shows how, through the story, life stories can change myths, prejudices and attitudes toward the elderly. It has used a biographical-narrative research methodology and the technique in-depth interviews. The 2013-2014 academic year 43 students participated in the Social Education Degree. It is concluded that the use of life histories contributes to a more positive perception of the elderly in every subject.
3. **PARAULES CLAU:** "Enfoc biogràfic", "histories de vida", "discriminació per edat", "autobiografia", "envelliment". **KEYWORDS:** "Biographical approach", "Stories of life", "ageism", "autobiography", "aging".

MODELS FLEXIBLES DE FORMACIÓ: UNA RESPOSTA A LES NECESSITATS ACTUALS

4. DESENVOLUPAMENT:

a) Objectius

Reflexionar sobre les creences, valors, prejudicis i actituds propis vers les persones grans.

Aprendre a veure a les persones grans amb una altra mirada, des d'una altra perspectiva a partir d'escoltar les seves històries de vida narrades en primera persona i amb la seva veu.

Comprendre i acceptar l'altre tal qual és.

b) Descripció del treball

En primer lloc es vol fer cinc cèntims dels antecedents d'aquesta experiència d'innovació docent a les aules universitàries.

L'alumnat del grau d'educació social en un quadrimestre no aconseguia vèncer els mites, prejudicis, creences, actituds negatives cap a les persones d'edat avançada. El fenomen que en castellà rep el nom de “viejismo” i en anglès “ageism”. Es podria incloure sota el paraigua de discriminació per edat, així, és com es referenciarà en aquest treball.

Per tal de fer front a aquest problema s'havien fet intercanvis generacionals a l'aula, visites a residències, entrevistes amb professionals, jocs de rol, visionats de documentals, lectures d'articles o llibres, tot i les bones intencions, no s'aconseguien els resultats esperats. Adquirien informació tot i que no construïen coneixement, es sentien formats per a poder intervenir amb persones grans però no aconseguien ser immunes a la discriminació per edat. S'havia avaluat a l'alumnat mitjançant portafolis, exàmens reflexius, diaris però no s'observaven canvis substancials.

L'alumnat expressava tenir interioritzada una imatge subjectiva de les persones grans com a negativa i això feia que una bona part de l'alumnat no s'atrevís a gaudir aprenent amb persones grans, no ho contemplés com a àmbit de treball, de formació inicial o continua quan és justament un àmbit en el que es crea ocupació. Calia fer alguna cosa al respecte.

MODELS FLEXIBLES DE FORMACIÓ: UNA RESPOSTA A LES NECESSITATS ACTUALS

En segon lloc se us presenta com s'ha donat resposta a dit problema. La pregunta clau era com fer-ho amb els recursos temporals disponibles? Calia provar alguna altra metodologia que inclogués una vessant cognitiva i emocional. Es feia necessari estar i sentir a l'altre a prop. Interessar-se per ell/a. Trencar amb la distància òptima tant arrelada en la professió d'educador/a social. I és quan des de fa dos anys es va optar per la realització de les històries de vida.

A continuació s'explicarà com es presenta i es desenvolupa el treball amb l'estudiantat. S'explica a l'estudiantat en què consisteix la tècnica de la història de vida i de com dur-la a terme. En el nostre cas la història de vida és emprada com a estratègia metodològica d'aprenentatge per aproximar-se al coneixement d'una altra persona i realitat social. És narrada en primera persona pel subjecte de la història i escoltada amb la seva veu per al jove que fa l'entrevista. A l'adult d'edat avançada li permet participar activament en la construcció del relat de la seva biografia.

L'alumnat escull una persona a qui fer-li la història de vida d'algú que li sigui proper. La majoria de l'estudiantat tria els seus propis avis o besavis. Per tant és fàcil (re)establir un vincle de confiança amb l'altra persona. Traça el seu propi procés d'aprenentatge, és responsable del seu pla de treball, de la seva temporització i de marcar-ne les diferents fases i tasques a desenvolupar.

La professora durant tot el procés d'aprenentatge resolt dubtes en grup gran a l'aula i fa tutories individuals amb l'alumnat tantes vegades com ho necessita. S'invita a que aquestes siguin presencials. Es tracta de dialogar, conversar, escoltar, aprendre, reflexionar i (re)orientar, etc.

L'estudiantat un cop ha recollit prou informació sobre la història de vida de la persona es planteja com presentar-la per tal de que aquesta tingui sentit. (Re)ordena, seqüència la informació, la fa significativa i no tant sols per a ell sinó per a la persona a qui li serà retornada. Hi afegeix fotografies, records, la maqueta de manera personalitzada, l'escriu amb la llengua materna de l'entrevistat, etc.

MODELS FLEXIBLES DE FORMACIÓ: UNA RESPOSTA A LES NECESSITATS ACTUALS

Finalment el discent presenta la història de vida a la docent i es grava en vídeo aquesta devolució. S'analitza conjuntament l'experiència. L'estudiantat fa autoavaluació dels seus aprenentatges i comparteix amb la professora les aportacions que li ha fet arribar l'avi o l'avia de com ha viscut el procés. Es valora tant el procés d'aprenentatge com el resultat de l'aprenentatge.

Aquest tipus d'avaluació permet ser molt escrupolosos amb el codi ètic de la professió. La persona entrevistada està informada de com serà el tractament de la informació, de com es gestionarà i de qui hi tindrà accés i de quina manera. Només es tracta la informació que ha autoritzat encara que hi hagi informació rellevant que s'hagi obtingut l'entrevistador/a per altres fonts.

Per tal de culminar el procés es regala a la persona entrevistada la seva història de vida transformada en una mena d'autoretrat. Serien una mena de memòries autoritzades. El format d'entrega és elecció de l'estudiantat que avarca des del tipus llibre, àlbum de fotos, vídeo multimèdia, capsa de records, etc. I es crea el moment idòni per fer-li l'entrega, ja sigui festes de Nadal, com a regal de reis, aniversari significatiu per a la persona, etc.

c) Resultats i/o conclusions

Aquest nou enfocament metodològic ha permès que la valoració subjectiva que fa l'estudiantat del seu aprenentatge a nivell personal, professional i acadèmic hagi estat molt satisfactòria. Els ha permès obrir nous processos metacognitius sobre les seves creences, valors, prejudicis i actituds sobre les persones grans.

La percepció subjectiva de l'estudiantat en gairebé la seva totalitat, 41 de 43 alumnes, afirmen que les seves creences, actituds, prejudicis i valors han canviat quan han pogut establir un vincle de proximitat amb les persones grans, quan s'han interessat pel seu itinerari vital, quan han dut a la pràctica l'escolta activa i l'empatia, és a dir, quan en el procés d'ensenyament-aprenentatge es posen en joc factors emocionals i vivencials.

MODELS FLEXIBLES DE FORMACIÓ: UNA RESPOSTA A LES NECESSITATS ACTUALS

L'estudiant ha hagut de centrar el seu focus d'atenció en l'altre. Els que diuen que no ha canviat ho expliquen dient que la història de vida explicada els ha trasbalsat a nivell emocional o bé que hi havia secrets de família que preferien oblidar o desconèixer.

S'ha aconseguit sensibilitzar l'estudiantat amb un abordament no tant sols cognitiu o metacognitiu sinó essent simultàniament emocional i vivencial.

Han après a comprendre i acceptar a l'altre tal qual és. I aquest aprenentatge el podran transferir a altres col·lectius amb els que hauran d'intervenir en un futur com a educadora o educador social.

S'ha aconseguit l'objectiu que ens plantejàvem d'aprendre a veure a les persones grans amb una altra mirada, des d'una altra perspectiva a partir d'escoltar les seves històries de vida narrades en primera persona i amb la seva veu. A tall d'exemple:

“Conèixer l'àvia, les coses de la seva vida.(suspira). M'he apropat a ella. Ara entenc moltes coses i el perquè fa moltes coses. “ (Sandra).

Per la seva banda. l'àvia de la Sandra diu: “Per fi algú m'escolta, algú s'interessa per la meua vida.”.

“La veig amb uns altres ulls”. (Sandra).

Les històries de vida han contribuït a: adoptar noves perspectives d'anàlisi, posicionar-se amb el que havia passat des d'un altre punt de vista, qüestionar-se els propis coneixements, ajudar a l'establiment de noves relacions o bé millorar les existents, entendre l'entorn de l'altre, interpretat la realitat d'una altra manera i canviar els focus d'atenció.

Els ha facilitat connectar la seva autobiografia amb la de l'altra persona. Els ha obligat a situar-se en relació amb l'educand, en aquest cas, amb les persones grans. Han après a sospesar el pes d'elements culturals, socials, de gènere i generacionals en la construcció del relat biogràfic. A més els ha ajudat a prendre consciència sobre la seva pròpia història

MODELS FLEXIBLES DE FORMACIÓ: UNA RESPOSTA A LES NECESSITATS ACTUALS

personal, lligada a la de la seva família, i al context social i cultural que la va condicionar en més o menys grau. L'alumnat vincula la seva autobiografia amb el relat familiar.

Han après que en aquest un procés tots els participants aporten i construeixen coneixement des de l'experiència.

Han pogut reflexionar sobre el que pensen, el que senten i en com el context condiciona però no predetermina. A entendre que els cicles vitals de qualsevol persona tenen moments gratificants i altres de pèrdues, i que els canvis són oportunitats, i que sovint el temps ajuda a prendre la perspectiva dels fets. Que la persona humana sol ser resilent (l'alumnat ho defineix com a fortalesa). Manifesten haver posat en pràctica actituds més proactives i menys reactives, evitar el rol de víctima, de queixa constant per al de la lluita. S'han (re)plantejat el tipus de vincles establerts. A tall d'exemple:

L'àvia de l'Erika: "Quina satisfacció que algú em reconegui."

"M'ha ensenyat ha saber el que han hagut de fer per arribar a ser qui són ara." Erika.

A molts estudiants els ha despertat interès per entendre determinats moments històrics del nostre país. A comprendre el significat de generació i de posar-se al lloc d'ells o elles. Fer un viatge imaginari al passat per entendre el present i projectar-se en el futur. Posar-se a la pell de l'altre. Qüestionar-se creences religioses, polítiques, culturals, de costums, etc. de com van arribar a influir en la història individual.

En aquest procés dialògic tant l'estudiantat com la docent han pogut interrelacionar la teoria amb la pràctica i la reflexió.

A les sessions grupals a l'aula l'estudiantat comparteix el què li estant succeint, si és sent capaç, en quines situacions es sent desbordat, vulnerable, segur, etc. No hi ha competitivitat. Hi ha col·laboració entre iguals doncs les problemàtiques a les que han de fer front són similars, a tall d'exemple, no voler explicar un episodi dolorós de la seva vida, com manejar els sentiments i posar-los nom, com reconèixer els sentiments de l'altra persona. Compartir com han fet front al posar-se al capdavant d'un treball acadèmic però

MODELS FLEXIBLES DE FORMACIÓ: UNA RESPOSTA A LES NECESSITATS ACTUALS

que a la vegada és reflexiu i introspectiu. Quines resistències s'han posat de manifest. Un treball que sovint va més enllà de les aules.

La figura docent que acompanya aquest procés ha de mostrar-se comprensiva amb els diferents processos de cada alumne, tolerant, ha de guiar-los en moments d'incertesa, de neguit, de contradicció, d'inseguretat, d'emocions diverses. Constitueix una experiència plena d'oportunitats d'aprenentatge, d'adquisició de coneixements, destreses, experiència, anàlisi i reflexió tant pel docent com pel discent. Es recupera el goig d'ensenyar.

Neixen nous espais d'aprenentatge com pot ser el menjador de casa l'avi, s'ha connectat la vida universitària i la familiar, la universitat ha entrat a casa, a les famílies. Les famílies col·laboren buscant records, fotografies, explicant anècdotes, etc.

Tal vegada el millor que ha passat ha estat que han après a estimar allò que fan. Han estimat el treball, han descobert que vol dir fluir del treball, *l'engagement*.

En futures investigacions, tal vegada en format projectes d'innovació docent, seria interessant transferir-ho a altres col·lectius per tal de si es corroboren els resultats. Comprovar si es pot generalitzar a altres matèries.

5. REFERÈNCIES BIBLIOGRÀFIQUES

Farrero, M.; Jové, G. y Betrián, E. (2013). *Egolactantes*. IV Jornadas de historias de vida en educación. El papel de la investigación biográfico-narrativa en la formación inicial y permanente del profesorado. San Sebastián-Donosti.

Hernández, F. y Rifá, M. (ed.) (2011). *Investigación autobiográfica y cambio social*. Barcelona: Ocatidro.

Imbernón, F. (2008). *Aprender de las historias de vida*. Aula de innovación educativa, 168, 76-89.

MODELS FLEXIBLES DE FORMACIÓ: UNA RESPOSTA A LES NECESSITATS ACTUALS

Losada, A. (2004). *Edadismo: consecuencias de los estereotipos, del prejuicio y la discriminación en la atención a las personas mayores. Algunas pautas para la intervención*. Madrid: Portal Mayores, Informes Portal Mayores, 14.

Mallimaci, F. y Giménez Béliveau, V. (2006). “Historias de vida y método biográfico”. En Vasilachis de Gialdino, I. (coord). *Estrategias de Investigación cualitativa*. Barcelona: Gedisa

Palou, J. y Fons, M. (2008) *Los relatos de vida y la presencia del otro*. Aula de Innovación Educativa, 172, Junio, 16-19.